

FILOSOFEREN EN ERFGOED: EEN VORM VAN ERFGOEDWIJSHEID

MARJA VAN ROSSUM, KINDERFILOSOOF

FILOSOFEREN EN ERFGOED

Erfgoedhuis Zuid-Holland laat leerlingen kennismaken met bijzonder cultureel erfgoed in hun woonplaats of de nabije omgeving. Met voorwerpen, beelden, verhalen, foto's en films krijgen leerlingen een beeld van heden, verleden en toekomst. Zo doen ze kennis op van jaartallen en feiten en ontdekken ze dwarsverbanden tussen gebeurtenissen in de eigen omgeving en elders in het land en de wereld.

Naast het bekijken van de omgeving en het delen van historische feiten en verhalen, kunnen leerlingen in een filosofisch gesprek uitgenodigd worden deze te onderzoeken vanuit hun eigen ervaring, kennis en nieuwsgierigheid. Wat betekent het om iets van het verleden te weten? Is het belangrijk, en waarom? Wat betekent het hebben van inzicht in het verleden voor het nu of voor de toekomst? Hoe weet je wat wel, en wat niet bewaard moet blijven?

Het voeren van filosofische gesprekken stelt leerlingen in de gelegenheid met een ruimere blik te kijken naar de historie, ook – of juist – als het gaat om een plek die ze goed kennen en of bijna dagelijks passeren.

WAT MAAKT EEN GESPREK FILOSOFISCH?

Filosofische gesprekken onderscheiden zich van andere gesprekken door de vragen die aan de orde zijn. De filosofie noemt ze hogere orde vragen; ze worden ook wel conceptuele vragen genoemd. Het gaat om vragen over de betekenis van begrippen, mensbeelden, onze kijk op de werkelijkheid, over morele oordelen. Je kunt die vragen onderzoeken door erover na te denken en zonder eerst op zoek te hoeven gaan naar allerlei feiten. Met andere woorden: je kunt er over filosoferen vanuit de ervaring en kennis die er al is.

Filosofische vragen, dialoog, redeneren, begripsvorming, betekenis geven en onderzoeken: dat alles samen maakt een gesprek filosofisch.

Een filosofisch gesprek is gericht op gezamenlijk nadenken, je samen met anderen verdiepen in het hoe, wat en waarom van een bepaalde kwestie. Je steeds afvragen hoe het eigenlijk zit, of hoe het zou kunnen zijn. De ideeën die daarbij naar boven komen onderzoek je gezamenlijk: klopt het? Daarbij ga je zorgvuldig, kritisch en analytisch aan de gang. Omdat het altijd in dialoogvorm gebeurt is er alle ruimte voor het uitwisselen en bevragen van vragen, ideeën en antwoorden. En om er voor te zorgen dat het gesprek zich verdiept en verder gaat dan alleen een uitwisseling van ideeën of standpunten, worden redeneerstrategieën gebruikt.

En dan zijn er de begrippen die in filosofisch onderzoek aan de orde zijn: jezelf, vriendschap, schoonheid, tolerantie, geluk, vrijheid, kennis, waarheid... Stuk voor stuk meerduidige begrippen, die iedereen kent en voortdurend gebruikt. Ook rond erfgoed kunnen bepaalde begrippen in een filosofisch gesprek onderzocht worden. Met elkaar proberen we te ontrafelen hoe we ze gebruiken en wat ze voor ons betekenen. Wanneer noem je iets mooi? Waarom willen mensen iets bewaren? Welke gevoelens hebben mensen bij erfgoed en waarom?

FILOSOFIELES: GOED EN FOUT IN OORLOGSTIJD

Erfgoedhuis Zuid-Holland heeft een uitgebreid lesproject ontwikkeld over de Atlantikwall, te vinden op de website geschiedenisvanzuidholland.nl

Met dit project kunnen leerkrachten aan de hand van achtergrondinformatie, opdrachten en een filmpje een les in de klas geven en een bezoek in één van de Atlantikwallmusea inplannen. Een bezoek aan een Atlantikwallbunkercomplex levert soms allerlei vragen op: mag je het knap vinden dat de Duitsers zo snel en zo slim konden bouwen? Wat vind je ervan dat Nederlanders soms meebouwden aan de bunkers, waarom deden ze dat? Wat dachten de mensen vroeger over de bunkers en hoe denken ze er nu over?

OVER DE AUTEUR

Marja van Rossum van Groot Denkraam, is kinderfilosoof en co-auteur van 'Filosoferen doe je zo'. Voor het Erfgoedhuis heeft zij een filosofieles ontwikkeld die door de leerkracht zelf kan worden gegeven in de klas.

PILOT

Als pilot hebben vier klassen uit Den Haag en Hoek van Holland een les op een Atlantikwalllocatie gehad en daarna in de klas de filosofieles met Marja van Rossum. De filosofische gesprekken over goed en slecht in oorlogstijd gaven prachtige, soms ook emotionele inzichten op over verschillende perspectieven op keuzes van mensen in oorlogstijd.

FILOSOFEREN N.A.V. VAN ERFGOED: 5 STAPPEN

START: EEN LES OVER DE ATLANTIKWALL

- Bekijk met elkaar de film en/of de poster Atlantikwall.
- Inventariseer wat de kinderen zelf weten over de Atlantikwall. Bespreek de informatie met elkaar.
- Bezoek een Atlantikwallmuseum in de eigen omgeving.
- Ga op zoek naar persoonlijke verhalen uit het verleden rond deze plek. Zijn er boeken over geschreven? Je kunt het ook aan oudere mensen (laten) vragen. Die hebben misschien ook foto's van de omgeving uit vroeger tijd.
- Maak van het verzamelde materiaal een presentatie.

STAP 1 TERUGBLIK OP DE AANLEIDING

Begin met een korte terugblik op het bezoek aan Atlantikwallmuseum/film/poster Atlantikwall en vertel dat de leerlingen nu met elkaar eens gaan kijken naar de grote vragen, over goed of slecht rondom een Atlantikwallbunker.

STAP 2 VERZAMELEN VAN VOORBEELDEN

Geef de leerling opdracht om in hun tafelgroepje te bespreken wat ze hebben gehoord, gezien, ervaren bij het bezoek aan de bunker en daar een aantal voorbeelden uit te halen.

Daarna bespreken de leerlingen in groepjes de volgende vragen:

- 1 Kun je een voorbeeld noemen van iets dat volgens jullie goed is/was?
- 2 Kun je een voorbeeld noemen van iets dat slecht of fout is/was?
- 3 Is er iets is waarvan jullie het niet zeker weten, of waarover jullie het niet eens zijn?

Verzamel de verschillende voorbeelden in kolommen op bord: goed, fout/slecht, twijfel.

N.B. Als een bepaald aspect in het ene groepje onder goed geplaatst is en door een ander groepje onder fout, ga daar in deze fase nog niet over in gesprek maar plaats het in de 3e kolom.

STAP 3 BEGIN HET GESPREK MET EEN CENTRALE VRAAG

In het gesprek ligt de focus op de vraag hoe de keuze tot stand is gekomen. De keuzes zelf worden niet ter discussie gesteld, en ook de manier waarop deze tot stand zijn gekomen is geen punt van discussie. Het gesprek gaat om een onderzoek, waarbij je zoveel mogelijk probeert om helder te krijgen wat er allemaal een rol kan spelen bij het oordelen.

Laat de leerlingen eerst even voor zich zelf nadenken over de centrale vraag. Daarna wisselen ze hun ideeën uit in tweetallen.

CENTRALE VRAAG

Hoe kun je eigenlijk weten of iets goed is, of slecht is? Inventariseer alle **verschillende** ideeën en noteer ze in steekwoorden.

STAP 4 VERVOLG VAN HET GESPREK

Met de volgende vragen kan het bepalen van wat goed is of slecht is verder onderzocht worden.

- Kan iets de ene keer goed zijn en de andere keer slecht?
- Als iets eigenlijk slecht is, maar er zitten ook goede kanten aan, is het dan goed, of slecht?
- Kun je leren wat goed en slecht is? Van wie?
- Weet je het diep van binnen (vanzelf) of iets goed is of slecht?

VERDIEPING

- Is goed en slecht voor iedereen hetzelfde?
- Stel dat je de kopjes van de kolommen goed en slecht omwisselt: wat gebeurt er dan?

N.B.: Niet alle vragen hoeven aan bod te komen, maak een keuze voor wat past bij de inbreng van de leerlingen.

STAP 5 AFRONDING: TERUGBLIK OP HET GESPREK EN OP HET ERFGOED

In de afronding kijk je gezamenlijk terug op het gesprek. Hoe is het verlopen? Wat heeft het gebracht? Dat kan een breder inzicht zijn in het denken over hoe te bepalen wat goed of slecht is, maar ook andere inzichten over het bewaarde erfgoed of over het bewaren van erfgoed.

VERDIEPING: ERFGOEDWIJZE VRAGEN OVER DE ATLANTIKWALL

- Bij het bouwen van de Atlantikwall werkten ook Nederlanders. Welke meningen zijn hierover mogelijk?
- Is het goed om de Atlantikwall te kunnen bezoeken en bekijken? Waarom?
- Bij het bouwen van de Atlantikwall werden slimme - en snelle bouwmethodes bedacht en gebruikt. Welke gevoelens kunnen mensen hierbij hebben?

